

УДК 316.4(477):364.6

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2026.110.24>

Палилюцько О. М.

СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ

У роботі висвітлено актуальні аспекти розвитку українського суспільства в умовах сучасних соціально-економічних, політичних і культурних трансформацій. Акцентовано увагу на тому, що сьогодення України характеризується одночасним впливом зовнішніх і внутрішніх викликів, які суттєво позначаються на якості життя населення, функціонуванні соціальних інститутів, динаміці громадянської активності та перспективах сталого розвитку держави. Визначено, що до кола основних проблем належать соціальна нерівність, демографічні втрати, трудова міграція, економічна нестабільність, корупційні прояви, кризові явища у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, а також психологічне виснаження населення внаслідок тривалих суспільних потрясінь. Підкреслено, що особливого значення набуває проблема збереження соціальної згуртованості, зміцнення довіри до державних інституцій і формування відповідального громадянського суспільства, здатного до солідарних дій та самоорганізації.

Увагу зосереджено на необхідності комплексного підходу до розв'язання окреслених проблем, який передбачає поєднання ефективної державної політики, місцевого самоврядування, громадських ініціатив і міжнародної підтримки. Обґрунтовано, що важливими шляхами подолання кризових явищ є розвиток демократичних механізмів управління, підвищення прозорості діяльності органів влади, стимулювання зайнятості населення, підтримка малого і середнього бізнесу, інвестування в освіту, цифровізацію та інновації. Окремо наголошено на ролі національної єдності, культурної ідентичності, патріотичного виховання та інформаційної безпеки як чинників зміцнення суспільної стійкості. Зазначено, що перспективність суспільного розвитку України значною мірою залежить від здатності держави та громадян до консолідації зусиль, оновлення соціальних практик, подолання наслідків кризи та формування людиноцентричної моделі суспільства. Узагальнено, що вирішення основних проблем українського суспільства потребує не лише ресурсного забезпечення, а й системного переосмислення пріоритетів розвитку на засадах справедливості, безпеки, інклюзії та соціальної відповідальності.

Ключові слова: українське суспільство, соціальна нерівність, демографічні втрати, трудова міграція, соціальний захист, зайнятість, інституційна довіра, соціальна згуртованість, повоєнне відновлення, європейський досвід.

Постановка проблеми полягає в тому, що сучасне українське суспільство розвивається в умовах одночасного впливу воєнних, соціально-економічних, демографічних та інституційних викликів, які не можуть розглядатися ізольовано, оскільки вони взаємно підсилюють один одного і визначають загальну стійкість держави. У цих умовах особливої актуальності набуває наукове осмислення того, яким чином поєднуються проблеми соціальної нерівності, втрати людського капіталу, міграційних процесів, напруження на ринку праці, потреби в модернізації систем соціального захисту, освіти та охорони здоров'я, а також збереження довіри до інституцій і суспільної згуртованості. За даними міжнародних інституцій, відновлення України потребує надзвичайно значних ресурсів, а пріоритети повоєнного відновлення вже охоплюють не лише інфраструктуру, а й освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, зайнятість і розвиток громад; водночас Європейська комісія наголошує, що система соціального захисту та включення в Україні все ще залишається недостатньо спроможною, особливо щодо підтримки вразливих категорій населення.

Українські дослідження вже сформували наукову основу для аналізу сьогодення українського суспільства як багатовимірної системної проблеми. О. Симончук [3]. у праці про соціальну структуру українського суспільства під впливом повномасштабної війни довела, що війна не лише загострює наявні нерівності, а й формує нові соціальні групи та нові канали мобільності, тому вивчення суспільних трансформацій потребує поєднання економічного, регіонального, гендерного і статусного вимірів. У колективній монографії «Українське суспільство в умовах війни» за редакцією Є. Головахи та С. Дембіцького [1] узагальнено емпіричні дані про громадську думку, лінії розколів, режими нерівностей, соціальні ресурси та інститути, що дає підстави розглядати сучасний стан українського суспільства не як сукупність окремих криз, а як взаємопов'язаний комплекс соціальних змін. Е. Лібанова переконливо показує, що демографічні втрати, депопуляція, старіння населення та зовнішня міграція стали не тимчасовими наслідками війни, а довготривалими структурними ризиками для ринку праці, системи соціального захисту та відновлення людського капіталу.

Світовий і європейський досвід доповнює ці висновки прикладними орієнтирами. Т. Булман, Е. Кіт і В. Цімманн в OECD Economic Survey: Ukraine 2025 доводять, що стійке відновлення України залежить від макроекономічної стабільності, якості публічних видатків, структурних реформ, підтримки зайнятості та інституційної спроможності держави. Спільна оцінка Government of Ukraine, World Bank, European Commission and United Nations у межах RDNA4 показує, що пріоритети відновлення вже охоплюють не лише інфраструктуру, а й житло, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та зайнятість. Європейська Комісія у звіті про Україну за 2024 рік прямо вказує на недостатню спроможність системи соціального захисту, потребу модернізації трудового законодавства, посилення соціального діалогу та розвитку послуг для вразливих груп. OECD та EMN, а також OECD у праці про людський капітал вимушено переміщених

осіб з України, показують, що європейський досвід найбільш результативний там, де поєднуються швидкий доступ до ринку праці, перекваліфікація, визнання кваліфікацій, мовна підтримка та координація між державою, громадами і донорами [6].

Невирішеною раніше частиною загальної проблеми залишається недостатньо цілісне пояснення того, як саме воєнний стрес, соціальна нерівність, демографічні втрати, міграція, ослаблення або зміцнення довіри до інституцій і практики місцевої самоорганізації одночасно впливають на перспективи повоєнного відновлення України. Наявні дослідження ґрунтовно висвітлюють окремі аспекти проблеми, але ще не формують повної міждисциплінарної моделі, яка б поєднала соціологічний, демографічний, економічний, психологічний та управлінський підходи. Саме тому статтю доцільно присвятити узагальненню цих вимірів і обґрунтуванню комплексних шляхів розв'язання основних проблем українського суспільства з опорою на український емпіричний матеріал і європейські практики відновлення, соціальної інтеграції та інституційної модернізації.

Метою статті є комплексний аналіз сучасного стану українського суспільства в умовах соціально-економічних, політичних і культурних трансформацій, виявлення основних проблем, що впливають на його розвиток, а також обґрунтування пріоритетних шляхів їх вирішення з урахуванням національного досвіду та європейських підходів до забезпечення соціальної стійкості, інституційної спроможності й суспільної згуртованості.

Сучасне українське суспільство функціонує в умовах складного нашарування воєнних, соціально-економічних, демографічних та інституційних викликів, що зумовлює потребу в їх комплексному науковому осмисленні. Повномасштабна війна не лише загострила наявні суперечності, а й істотно змінила соціальну структуру країни, посилила нерівність, актуалізувала проблеми внутрішнього переміщення, втрат людського капіталу, трансформації ринку праці та переоцінки ролі державних і громадських інститутів.

Українська наукова думка вже сформувала вагоме підґрунтя для дослідження цієї проблематики. О. Симончук доводить, що війна змінює не лише кількісні параметри соціальних груп, а й саму логіку соціальної стратифікації, висуваючи на перший план нові групи, нові статусні позиції та нові виміри соціальної вразливості. У колективній монографії «Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024» за редакцією Є. Головахи та С. Дембіцького сучасний стан країни інтерпретується крізь призму громадської думки, ліній розколів, режимів нерівностей, соціальних ресурсів та інститутів, що дозволяє бачити українське суспільство як динамічну систему, здатну до адаптації навіть в екстремальних умовах. Водночас Е. Лібанова обґрунтовує, що демографічні втрати, депопуляція, старіння населення та міграційні процеси вже набули ознак довготривалого структурного ризику, який безпосередньо впливає на перспективи економічного відновлення, функціонування соціальної сфери та відтворення трудового потенціалу держави [2–3].

Європейський досвід засвідчує, що подолання подібних криз потребує не фрагментарних рішень, а поєднання макроекономічної стабілізації, інституційної модернізації, підтримки зайнятості, захисту вразливих груп і розвитку місцевої спроможності. У звіті OECD Economic Survey: Ukraine 2025 наголошено, що для України ключовими умовами стійкого відновлення виступають якість реформ, ефективне публічне управління, збереження зовнішньої підтримки та реагування на дефіцит робочої сили як один із центральних викликів економіки. Спільна оцінка Government of Ukraine, World Bank, European Commission and United Nations у форматі RDNA4 підтверджує, що відновлення країни вже охоплює не лише інфраструктурний компонент, а й житло, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, зайнятість і розвиток громад. Це свідчить про те, що європейська логіка відбудови орієнтується на людиноцентричний підхід, за якого відновлення соціальної тканини суспільства є не менш важливим, ніж відбудова матеріальних об'єктів [7].

Для України особливої ваги набуває не лише ресурсне забезпечення повоєнного відновлення, а й зміцнення соціальної згуртованості, підзвітності влади та довіри до центральних інституцій. Дані UNDP reSCORE 2024 показують, що підзвітність органів влади позитивно пов'язана з довірою до центральних інституцій, а отже, якість врядування безпосередньо впливає на суспільну стійкість. Водночас Європейська Комісія констатує, що система соціального захисту України ще не забезпечує належного рівня підтримки, особливо для осіб у вразливих життєвих обставинах. За таких умов науково обґрунтований аналіз сьогодення українського суспільства має спиратися на поєднання українського емпіричного досвіду та європейських підходів до соціальної інтеграції, інституційної прозорості, відновлення людського капіталу й розвитку демократичної участі, оскільки саме в такому поєднанні вбачається реальна основа для подолання основних суспільних проблем і формування стійкої моделі розвитку України [4].

Європейський досвід показує, що найрезультативнішими є ті моделі підтримки, які поєднують соціальний захист із включенням людини в економічне та громадське життя. Практика тимчасового захисту в ЄС забезпечила українцям доступ до праці, професійного навчання, освіти дітей, медичної та соціальної допомоги, а OECD та OECD-EMN підкреслюють, що інтеграція вимушено переміщених осіб з України на ринок праці відбувалася швидше, коли держави спрощували визнання кваліфікацій, підтримували мовну адаптацію та поєднували політику зайнятості з житловими й освітніми рішеннями. Для України це означає, що відновлення не може обмежуватися лише відбудовою об'єктів: воно має охоплювати відновлення людського

капіталу, повернення професійної активності, підтримку мобільності та створення умов для гідної самореалізації в громадах [5].

У цьому контексті одним із ключових висновків є те, що майбутнє українського суспільства визначатиметься не тільки обсягом зовнішньої допомоги, а насамперед якістю інституційних рішень усередині країни. OECD наголошує, що дефіцит робочої сили, ефективність публічного управління та якість реформ уже стали центральними умовами стійкого відновлення, а оцінка RDNA4 засвідчує, що потреби України охоплюють не лише інфраструктуру, а й житло, освіту, соціальний захист, охорону здоров'я та розвиток громад. Звідси випливає, що шлях розв'язання основних проблем полягає у поєднанні прозорого врядування, сильної місцевої спроможності, підтримки зайнятості, інвестицій у людський капітал і послідовного утвердження людиноцентричної моделі розвитку, у якій держава і суспільство діють як партнери, а не як відокремлені один від одного суб'єкти [7].

Таблиця узагальнює основні проблеми сучасного українського суспільства, їхні суспільні наслідки, ключові напрями розв'язання та очікувані результати. Її структура відображає логіку дослідження, від фіксації базових викликів, зокрема демографічних втрат, соціальної нерівності, напруження на ринку праці, недостатньої спроможності системи соціального захисту, проблем довіри до інституцій, освіти, охорони здоров'я та соціальної згуртованості, до визначення комплексних механізмів їх подолання. У таблиці показано, що найперспективнішими напрямками виступають відновлення людського капіталу, підтримка зайнятості, модернізація соціальних послуг, підвищення прозорості врядування, інвестування в освіту й охорону здоров'я, а також зміцнення суспільної солідарності. Таким чином, таблиця не лише систематизує основні виклики сьогодення, а й демонструє взаємозв'язок між проблемами, інструментами державної та громадської відповіді й очікуваними результатами відновлення та розвитку українського суспільства.

Діаграма відображає аналітичну оцінку пріоритетності основних напрямів розв'язання проблем українського суспільства за п'ятибальною шкалою, де 5 означає найвищий рівень державного й суспільного пріоритету. Найвищі значення отримали демографічне відновлення, зайнятість і ринок праці, соціальний захист та соціальна згуртованість, що засвідчує визначальну роль людського капіталу, соціальної безпеки й суспільної стійкості у повоєнному розвитку України. Діаграма наочно підтверджує висновок про те, що розв'язання основних проблем українського суспільства має бути комплексним і людиноцентричним.

Таблиця 1

Основні проблеми українського суспільства, напрями їх розв'язання та очікувані результати [4; 6-7]

Сфера	Ключова проблема	Суспільний наслідок	Європейський / український орієнтир розв'язання	Очікуваний результат
Демографія	Втрати населення, старіння, міграція	Скорочення трудового потенціалу, посилення навантаження на соціальну сферу	Політика повернення людського капіталу, підтримка сімей, перекваліфікація, інтеграція ВПО та тих, хто повертається	Відновлення людського ресурсу держави
Ринок праці	Дефіцит кадрів, структурне безробіття	Гальмування економічного відновлення	Швидкий доступ до праці, визнання кваліфікацій, професійне навчання за моделями ЄС	Зростання зайнятості та продуктивності
Соціальний захист	Недостатня адресність і спроможність системи	Поглиблення вразливості окремих груп	Модернізація соціальних послуг, цифровізація обліку, підтримка вразливих категорій	Зменшення соціальної нерівності
Довіра до інституцій	Низька підзвітність і слабкий соціальний діалог	Відчуження громадян від держави	Прозоре врядування, підзвітність, посилення ролі громад і місцевого самоврядування	Зміцнення інституційної довіри
Освіта і здоров'я	Перевантаження систем, нерівний доступ	Зниження якості людського капіталу	Інвестиції у відновлення послуг, доступність, цифрові рішення, підтримка громад	Підвищення якості життя
Соціальна згуртованість	Психологічне виснаження, ризик фрагментації	Ослаблення солідарності та громадянської активності	Підтримка громадських ініціатив, програм психосоціальної допомоги, місцевих мереж взаємодії	Стійкість суспільства і готовність до відновлення

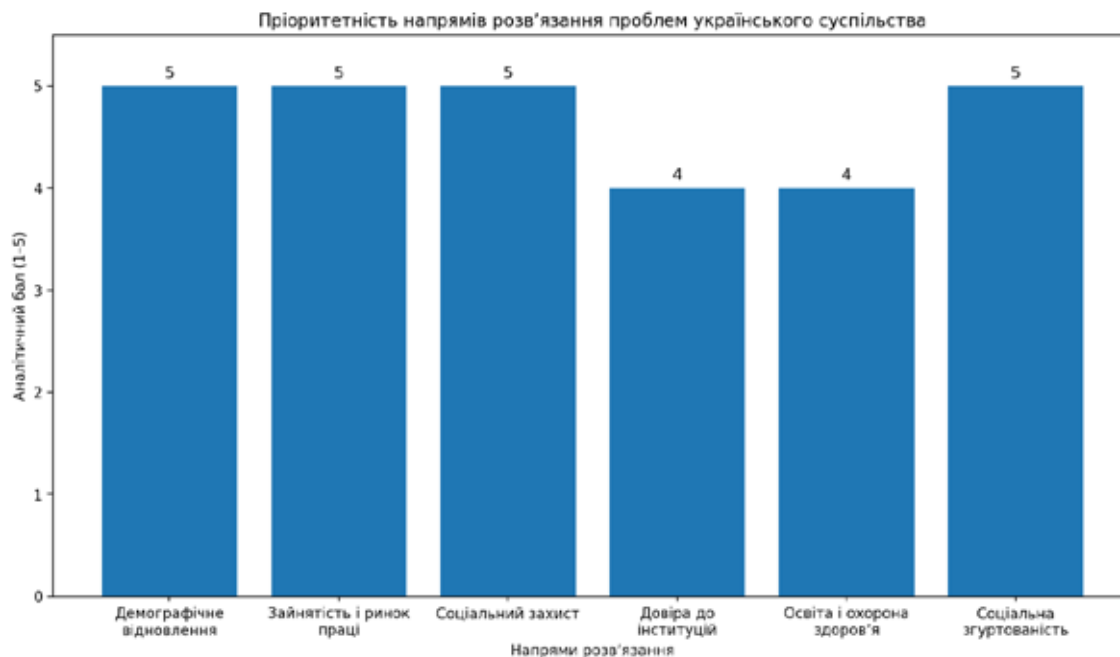

Рис. 1. Пріоритетність напрямів розв'язання проблем українського суспільства

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що сучасне українське суспільство перебуває в умовах глибоких і взаємопов'язаних трансформацій, зумовлених воєнними, соціально-економічними, демографічними та інституційними чинниками. Встановлено, що до кола ключових проблем належать соціальна нерівність, втрата людського капіталу, трудова міграція, напруження на ринку праці, недостатня спроможність системи соціального захисту, перевантаження сфер освіти та охорони здоров'я, а також потреба у зміцненні довіри до державних інституцій і суспільної згуртованості. Обґрунтовано, що ефективне подолання цих викликів можливе лише за умов комплексного поєднання прозорого врядування, підтримки зайнятості, модернізації соціальних послуг, інвестування в людський капітал, розвитку місцевої спроможності та активного залучення громадянського суспільства. Доведено, що український досвід самоорганізації, волонтерства та солідарності у поєднанні з європейськими підходами до соціальної інтеграції, соціального захисту та людиноцентричного відновлення створює реальне підґрунтя для формування стійкої моделі суспільного розвитку України.

Використана література:

1. Головаха Є. І., Дембіцький С. С. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024. Київ : Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.
2. Палилюк О. М., Завадська І. М. Ефективність соціальної допомоги. Соціальна робота та психологія: освіта і наука. 2023. Вип. 1. С. 33–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2023-1-6>
3. Симончук О. Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2024. № 1. С. 26–62. DOI: <https://doi.org/10.15407/sociology2024.01.026>.
4. Biloskurskiy O., Zurabashvili T. Social Cohesion in Ukraine: Key Trends Based on reSCORE 2024, with Comparative Insights from reSCORE 2023 and SCORE 2021. 2024. 52 p.
5. European Commission. Fleeing Ukraine: access to jobs. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-access-jobs_en
6. OECD. Fostering macroeconomic stability and a sustainable recovery. In: OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>.
7. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>

References:

1. Holovakha, Ye. I., & Dembitskiy, S. S. (2024). *Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. Rik 2024* [Ukrainian society under war conditions. Year 2024]. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukraine, 450 p. [in Ukrainian].
2. Palyliulko, O. M., & Zavadskaya, I. M. (2023). Efektivnist sotsialnoi dopomohy [Effectiveness of social assistance]. *Sotsialna robota ta psykholohiia: osvita i nauka*, Iss. 1, pp. 33–37. DOI: [10.32782/3041-1351/2023-1-6](https://doi.org/10.32782/3041-1351/2023-1-6) [in Ukrainian].
3. Symonchuk, O. (2024). Sotsialna struktura ukrainskoho suspilstva pid vplyvom povnomasshtabnoi viiny: kontseptualni ta empirichni poshuky [The social structure of Ukrainian society under the influence of the full-scale war: conceptual and empirical inquiries]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*, No. 1, pp. 26–62. DOI: [10.15407/sociology2024.01.026](https://doi.org/10.15407/sociology2024.01.026) [in Ukrainian].

4. Biloskurskiy, O., & Zurabashvili, T. (2024). *Social cohesion in Ukraine: Key trends based on reSCORE 2024, with comparative insights from reSCORE 2023 and SCORE 2021*. 52 p.
5. European Commission. (n.d.). *Fleeing Ukraine: Access to jobs*. Available at: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-access-jobs_en
6. OECD. (2025). *Fostering macroeconomic stability and a sustainable recovery*. In: *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/940cee85-en
7. OECD. (2025). *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/940cee85-en

O. Palyiulko. The Present State of Ukrainian Society and Ways of Solving Its Main Problems

The paper highlights the current aspects of the development of Ukrainian society under conditions of contemporary socio-economic, political, and cultural transformations. Attention is focused on the fact that present-day Ukraine is characterized by the simultaneous impact of external and internal challenges that significantly affect the population's quality of life, the functioning of social institutions, the dynamics of civic activity, and the prospects for the sustainable development of the state. It is determined that the main problems include social inequality, demographic losses, labor migration, economic instability, manifestations of corruption, crisis phenomena in the fields of education, healthcare, and social protection, as well as the psychological exhaustion of the population caused by prolonged social upheavals. It is emphasized that the issue of preserving social cohesion, strengthening trust in state institutions, and forming a responsible civil society capable of solidarity-based action and self-organization is of particular importance.

Attention is concentrated on the need for a comprehensive approach to solving the outlined problems, which involves combining effective public policy, local self-government, civic initiatives, and international support. It is substantiated that important ways of overcoming crisis phenomena include the development of democratic governance mechanisms, increasing the transparency of public authorities, stimulating employment, supporting small and medium-sized businesses, and investing in education, digitalization, and innovation. Particular emphasis is placed on the role of national unity, cultural identity, patriotic education, and information security as factors in strengthening social resilience. It is noted that the prospects for Ukraine's social development largely depend on the ability of the state and its citizens to consolidate their efforts, renew social practices, overcome the consequences of the crisis, and form a people-centered model of society. It is generalized that solving the main problems of Ukrainian society requires not only adequate resources but also a systemic rethinking of development priorities based on justice, security, inclusion, and social responsibility.

Key words: *Ukrainian society, social inequality, demographic losses, labor migration, social protection, employment, institutional trust, social cohesion, post-war recovery, European experience.*

Дата першого надходження статті до видання: 03.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0